

ВНЗ, взаємодії чинників та механізмів впливу на означений процес, що і буде перспективою наших подальших наукових пошуків.

Джерела та література

1. Бондаревська Е. В. Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11-17.
2. Дубасенюк О. А. Факторні моделі продуктивної професійної виховної діяльності педагога загальноосвітньої та професійної школи / О. А. Дубасенюк. – С. 100-173. - Бібліогр.: с. 170-173.
3. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми управління освітою. – К.: Освіта України, 2005. – 440 с.
4. Пальшкова І.О. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійно-педагогічної культури майбутніх вчителів початкових класів: теоретико-методологічний аспект: Монографія / І.О. Пальшкова – Одеса, 2008. – 339 с.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – Т.4. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 439

References

1. Bondarevs'kaia E. V. Humanysticheskaia paradyhma lychnostno oryentyrovannoho obrazovanyia / E.V. Bondarevskaia // Pedahohyka. 1997. – № 4. – S. 11-17.
2. Dubaseniuk O. A. Faktorni modeli produktyvnoi profesijnoi vykhovnoi diial'nosti pedahoha zahal'noosvitni'oi ta profesijnoi shkoly / O. A. Dubaseniuk. – S. 100-173. - Bibliohr.: s. 170-173.
3. Kryzhko V. V. Antolohiia aksiolohichnoi paradyhmy upravlinnia osvitoiu. – K.: Osvita Ukrainy, 2005. – 440 s.
4. Pal'shkova I.O. Praktyko-orientovanyj pidkhid u formuvanni profesijno-pedahohichnoi kul'tury majbutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv: teoretyko-metodolohichnyj aspekt: Monohrafiia / I.O. Pal'shkova – Odesa, 2008. – 339 s.
5. Sukhomlyns'kyj V. O. Rozмова z molodym dyrektorom / V. O. Sukhomlyns'kyj // Vybrani tvory v p'iaty tomakh. – T.4. – K. : Rad. shkola, 1976. – S. 439

Анастасия Ольховая. ИЗМЕРЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА. В статье рассматриваются аспекты профессиональной культуры будущего педагога. Сделан акцент на многоаспектность указанного феномена. Детально рассмотрены суть нравственно-правовой культуры как неотъемлемой составляющей профессионализма учителя. В частности, выделены структурные компоненты, представленные их подробную характеристику. Автором подчеркивается, что процесс формирования нравственно-правовой культуры учителя является важным в целостной системе подготовки учителя, с конкретными этапами и спецификой. Сделано обобщение, что эффективность формирования исследуемого качества будущего педагога зависит от взаимодействия факторов и механизмов влияния на этот процесс.

Ключевые слова: профессионализм педагога, морально-правовая культура, профессиональная культура, профессиональная подготовка, моральные ценности.

Anastasia Olhova. DIMENSIONS OF PROFESSIONAL CULTURE FUTURE TEACHERS'. The article deals with aspects of professional culture of the future teacher. The accent was focused on variety of aspects defined phenomenon. The essence of the moral and legal culture as an integral part of teacher professionalism was considered in detail. In particular, structural components were identified and it was given their characteristics. The author emphasized that the formation of moral and legal culture of the teacher is important in an integrated system of teacher training with its particular stages and specific. It was summarized that effectiveness the formation studied quality of a future teacher depends on the interaction of factors and mechanisms which have influence on defined process.

Keywords: teacher professionalism, moral and legal culture, professional culture, professional training, moral values.

Стаття надійшла до редколегії 06.06. 2017 р.

УДК: 378.015.31

Тетяна Потапчук

Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне)

АНАЛІЗ МОРАЛЬНОГО Й ЕСТЕТИЧНОГО ІДЕАЛІВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті наголошується, що проблеми виховання морально-естетичного ідеалу студентської молоді набувають сьогодні особливої актуальності саме тому, що в умовах панування політичних змін та ринкових

відносин значно змінилися моральні та естетичні ідеали людини в суспільстві.

Головною умовою становлення особистості є орієнтація на духовні цінності, фундаментальними серед яких є Істина, Добро і Краса. Саме їх гармонійна триєдність, взаємодоповненість мають бути пріоритетними у виборі людського шляху, взірцем, ідеальним зразком думки, дійства, поведінки і вчинків сучасної студентської молоді. Морально-естетичні ідеали визначають спрямованість особистості, її світовідношення, світоглядні позиції, ціннісно-сміслову сферу, поведінку та вчинки.

Ключові слова: морально-естетичний ідеал, духовність, мораль, щастя, сенс життя, обов'язок, честь, справедливість.

Постановка проблеми. У процесі історичного розвитку уявлення про досконале неодноразово змінювалися під впливом соціальних, політичних, релігійних реформ. Головним об'єктом філософської думки щодо «ідеального» була сама людина або суспільство загалом. Так, дослідники зазначають, що в кожного народу з'являються свої особливі ідеали людини, які ґрунтуються на особливостях локального суспільного життя та рівні розвитку суспільних відносин. Уявлення про ідеали, ідеальну людину та ідеальне суспільство завжди були необхідні людству для того, щоб відповідно до них вибудовувати соціальні, громадські, економічні, культурні та цивілізаційні процеси державного становлення [27, с. 231].

Мета статті: теоретично обґрунтувати морально-естетичний ідеал у контексті наукових досліджень.

Завдання статті: на підставі всебічного аналізу наукової літератури визначити рівень дослідженості проблеми та її понятійно-категоріальне поле.

Аналіз досліджень. Вивчення історико-філософської спадщини свідчить, що проблема морально-естетичного ідеалу була предметом уваги античних філософів (Аристотель, Платон, Сократ), представників німецької класичної філософії (М. Гартман, Х.-Г. Гадамер, Г. Гегель, І. Кант, Л. Фейєрбах, Ф. Шиллер, та ін.), філософської науки радянських часів та сучасного періоду (Р. Апресян, О. Буров, В. Біблер, А. Гусейнов, О. Дробницький, М. Каган, В. Кремень, С. Кримський, Є. Лановенко, В. Малахов, О. Семашко, Н. Ястребова та інші).

У психологічному аспекті проблема морального ідеалу розглядалася в контексті стимулюючої та мотивуючої функції розвитку особистості (Л. Божович, І. Бех, Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Киричук, Ж. Юзвак та інші).

У педагогічній науці ідеал розглядався Є. Бондаревською, З. Гришановою, Н. Грабліною, О. Лучаніною, Л. Ніколаєвою, В. Соколовим та іншими.

У всі часи розвитку людства ідеал не мислився без гармонії зовнішньої і внутрішньої людської краси. Моральне і естетичне гармонізує найвищі ознаки людської духовності, яка втілює красу людського духу, красу моральних учинків і велич устремління жити за законами краси. Ефективним засобом виховання морально-естетичних ідеалів студентської молоді є мистецтво, яке завдяки багатофункціональності сприяє пробудженню емоційно-почуттєвої сфери, відкриває безмежність естетичного світу, який пронизаний світлом любові, співпереживання, розуміння, щирості, радості (В. Мартинов), тобто високої моральності й духовності.

Проблема гармонійного зв'язку морального і естетичного була предметом уваги у наукових пошуках І. Бурцевої, В. Бутенка, О. Дем'янчука, А. Комарової, Л. Кондрацької, Н. Миропольської, Г. Падалки, Т. Танько, О. Рудницької, О. Семашка, Г. Шевченко.

Багато уваги морально-естетичному вихованню засобами мистецтва приділяється сучасними зарубіжними вченими. Провідними спеціалістами в цій галузі є С. Доббе, Е. Ейзнер, Х. Гарнер, В. Ланьєр, В. Лоуенфельд.

Виклад основного матеріалу. У контексті дослідження теми наведемо визначення поняття «ідеал». Буквально слово «ідеал» перекладається з грецької як «образ, ідея» позначає досконалість, взірць для наслідування, вищу кінцеву мету діяльності людини [11, с. 112]. У побутовому значенні «ідеал» є словом широкого вжитку; у науковому дискурсі ним здебільшого оперують як поняттям моральної свідомості. Ідеал – це одна з категорій етики, що охоплює моральні уявлення про досконале суспільство чи особистість, спосіб мислення та діяльності людини або суспільства, зразок досконалості, який має нормативний характер і

є визначальним у діяльності людини чи соціальної групи. Практичне значення ідеалу полягає в тому, що він гармонізує чуттєво подану (втілену) та надчуттєву (духовну) грані ідеї, відтак регулюючи прагнення людини подолати суперечність між загальним та індивідуальним [7, с. 119]. Як загальна форма діяльності, ідеал виступає у всіх сферах суспільного життя: соціальній, політичній, етичній, естетичній та ін.

Термін «мораль» походить від латинського слова «морес» і позначає певну сукупність, певний набір правил та норм поведінки, яких людина повинна дотримуватись у певному суспільстві чи в певній культурі [11, с. 387]. Отже, в найпершому окресленні мораль постає перед нами як сукупність норм і правил людської поведінки. Людська поведінка повинна регламентуватись тому, що людина, як правило, має свободу у виборі своїх дій та вчинків.

В деяких мовах існують спеціальні терміни для відрізнення напряму думок в сфері моралі; наприклад, в російській мові існують терміни «мораль» і «нравственность»: моральною є людина, що визначає важливість і значення норм і правил моралі для життя, але при тому така людина може інколи чинити «безнравственно». В українській мові і те, і інше позначається одним словом «моральність». Отже, моральність – це і стан думок в сфері моралі, і поведінка, що орієнтована на виконання норм моралі [18, с. 97].

Щодо слова «естетика», то воно має давньогрецьке походження і перекладається як «чуттєве, почуттєве». Із давніх часів люди помітили, що їх почуття постають досить важливим чинником поведінки, а інколи влада почуттів виявляється сильнішою за переконання розуму [13, с. 197].

Людські почуття можуть мати досить різні джерела виникнення. Проте одна риса людської чуттєвості є як очевидно помітною, так і загадковою: йдеться про людську реакцію на те явище, що традиційно називають красою. Красота передбачає те, що ми сприймаємо дійсність через «екран свідомості», тобто через ті інтелектуальні утворення, що формуються в нашій свідомості (знання, образи, уявлення, ідеали).

Людська чутливість до краси досить повно та яскраво проявляється в різного роду художньо-мистецькій діяльності, у різновидах та творах мистецтва. Проте осмислення природи краси виявилось надзвичайно складним та таємничим. Те, що красиве для однієї людини, може лишити іншу людину байдужою. Певне сполучення кольорів в одній культурі сприймається як вишукане, а в іншій – як грубе та примітивне. Естетичні уявлення людини, її естетичні смаки, естетичні ідеали, так само як і моральні норми, моральні ідеали прищеплюються людині та розвиваються в її свідомості під впливом виховання, традицій, культури, освіти.

Мислителі, передусім філософи, багато сторіч тому вказували на нерозривний зв'язок моральних та естетичних ідеалів, які змінювалися з розвитком людського суспільства. Категорія «ідеал» історично склалася в античній філософії. Давня Еллада створила феномен класичного ідеалу прекрасного, якому людство дивується ось уже більше двох із половиною тисяч років. Пам'ятки художньої культури Давнього Єгипту, що дійшли до нас, свідчать про певні погляди їх творців на співвідношення морального й естетичного. Творити красиве – означало творити благо для життя. Для стародавніх єгиптян значення прекрасного мали не тільки природні явища, але й певні людські вчинки та взаємини. Боротьба за справедливість, на думку єгиптян, робить людину прекрасною. Так естетичне пов'язувалося з моральним. Уявлення мислителів Стародавнього Єгипту мали обмежений характер, і тому сформувавши категоріальний апарат естетики й моралі, створити перші естетичні та моральні теорії стало можливим лише з античності.

Одним із перших, хто наголошував на єдності морального й естетичного ідеалу, був відомий давньогрецький філософ Сократ (469-399 рр. до н.е.). Ідеал людини Сократ бачив у вихованні людини, прекрасної духом і тілом. Його цікавила не тільки сама людина, а і її діяльність [6, с. 17-18]. Тому Сократ поєднував моральне й прекрасне зі знаннями. Він наголошував на людині, яка є носієм доброго начала від природи, вбачав головну мету педагогічної діяльності у звільненні людського інтелекту від негативних зовнішніх впливів, створенні гармонійної єдності життєвих потреб і здібностей людини. Філософ відкривав

значення совісті, «внутрішнього голосу», звертав увагу на пізнання сутності добра. Сократ вже тоді визначав необхідним послідовне пізнання «самого себе». Найвищою моральною цінністю філософ вважав справедливість. Сократа інколи називають найпершим видатним європейським моралістом. Вихованню моральних ідеалів, моральним та естетичним нормам життя Сократ надавав вирішального значення як у філософській теорії, так і в реальній практиці. За Сократом людина власне тим і відрізняється від тварин, що живе і діє свідомо, а, значить, на основі вибору засад власної поведінки. Але для виправданого вибору людині потрібні знання. Знати і діяти морально – це для Сократа було те ж саме. Логікою моральної педагогіки Сократа є те, що людина повинна звернутися всередину себе і там шукати підстави для вибору лінії поведінки.

Платон (427-347 рр. до н. е.), учень і вихованець Сократа, бачив витoki моральних ідеалів у надлюдському й надприродному і вважав, що дитина народжується з ідеями краси, добра й істини в душі, а завдяки вихованню усвідомлює та розвиває ці ідеї. Саме він запропонував термін «калогатія» (від грецьк. «calos» - краса, «agahtos» - добрий, морально досконалий) – поняття, яке означало гармонію зовнішнього і внутрішнього [11, с. 343-344]. Філософ, у свою чергу, хоча і не вводив в естетику поняття «ідеал», але першим із філософів Давньої Греції заявив про дійсну силу мистецтва і його впливу на виховання, подаючи образ наставника як втілення педагогічного ідеалу.

Натомість Аристотель (384-322 рр. до н.е.) найбільшим привілеєм людини вважав її право на щасливе життя і сферою для панування ідеального бачив саме життя, дійсність, розум людини, а не світ Ідей. При цьому щастя моральної людини пов'язувалося зі справжніми чеснотами – вічними, нетлінними константами буття, які обумовлюються розсудливим компонентом душі та пристосовані до тілесно-природної сутності людини [6, с. 20]. Аристотель вважав їх не природженими, а надбаними в процесі виховання.

Слід відзначити те, що всі три представники давньогрецької філософії - Сократ, Платон та Аристотель - були прихильниками того, що мораль постає невід'ємною частиною життя, що саме потреби державного життя вимагають виховання морально-естетичних ідеалів.

Найбільше уваги питанням моралі та ідеалам приділялось у пізній античній філософії. Численні напрями цієї філософії (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм) прямо ставили перед собою завдання відшукати виправдані засади людської індивідуальної поведінки. В результаті були вироблені деякі принципово важливі підходи в трактуванні моральних ідеалів. Так, епікуреїзм наполягав на тому, що в основі моральності повинен бути принцип задоволення. Позиція евдемонізму вважала метою морально-ідеальної поведінки досягнення щастя. Всі ці позиції ґрунтувались на індивідуалізмі та навіть егоїзмі, оскільки в античній філософії була досить поширеною думка про те, що за природою людина є егоїстом, тобто дбає перш за все та переважно про своє окреме, особистісне ідеальне благо (Демокрит, Епікур, скептики).

У наступну історичну епоху – в Середні віки – спрямування громадської думки та філософії докорінно змінилося. Мірилом усіх естетичних і моральних ідеалів став Бог, а моральні чесноти з точки зору теологів (зокрема, Августина й Ф. Аквінського) були провідними зорями на шляху до спасіння. Ф. Аквінський вважав, що душа створюється Богом і отримує знання завдяки чуттєвому сприйняттю світу, створивши своє вчення про добродійність, долучивши до її розуміння такі категорії, як «віра, надія, любов», Бог проголошувався джерелом всіх естетичних та моральних ідеалів [6, с. 176]. Він створив людину та наділив її певними здатностями та властивостями. Він надав їй найперші орієнтири й настанови на життя.

У часи Відродження (XIV – XVI ст.) центром Усесвіту стає людина як вінець творіння. Якщо моральні та естетичні ідеали середньовіччя були пов'язані перш за все з ім'ям Бога, то тепер його місце займає людина. Гуманісти – Ф. Петрарка (1304-1374), Дж. Пікоделла Мирандола (1463-1494), Леонардо да Вінчі (1452-1519) та інші наповнювали внутрішній світ людини духовними цінностями та ідеалами християнства, розкриваючи їх гуманістичний

зміст. В епоху Відродження стверджувалося першочергове значення естетичного багатства для ідеально-досконалої людини, а також важливість її творчого ставлення до життя й підкреслювалася краса гуманістичного ідеалу, адже творець прекрасного не може не бути гарною людиною. Мислителі епохи Відродження розуміли під гуманізмом вищий культурний та моральний розвиток людських можливостей в естетично закінчену форму. Прекрасне ототожнюється з моральним ідеалом та справедливістю [11, с. 32].

Представники філософської та естетичної думки епохи Просвітництва (XVII-XVIII) продовжили вчення мислителів епохи Відродження. Вони розглядали його, як шлях до виховання моральних ідеалів. Розвиток Просвітництва мав національну специфіку. Виділялося англійське, французьке, німецьке, італійське Просвітництво тощо. Так, А. Шефтсбері (1671-1713) стверджував, що прекрасне в дії – це насолода. Дружба, честь, подяка, прямота, й усяка внутрішня краса – це благо Людини. Ці моральні якості філософ визначав як зміни «внутрішньої краси», а зміст естетичного ідеалу вважав у тому, що складає почуття власної гідності й щастя людства. Найвищий ідеал А.Шефтсбері вбачав у досконалій естетичній гармонії життя, а моральна основа ідеального закладена в природі людини [11, с.226].

Так, моральний ідеал Ф. Бекона (1561-1626) полягав у прерогативі особистого блага, однак Т. Гоббс, наслідуючи Аристотеля, розглядав моральний ідеал лише як інструмент збереження порядку в соціумі. П. Гассенді (1592-1655), Дж. Локк (1632-1704), Б. Спіноза (1632-1677) ідеал вільної людини вбачали в пануванні її над власними пристрастями та бажаннями на основі досягнення необхідності набуття морального досвіду та знань про чесноти [11, с. 14].

Про єдність естетичних та моральних ідеалів в мистецтві в своїх трудах зауважував видатний дипломат, історик і філософ Д. Юм (1711-1776). Він найбільш виразно серед філософів англійського Просвітництва здійснив теоретико-ціннісний підхід та показав єдність естетичної та моральної проблематики. У моральному вихованні Д. Юм відводив велику роль мистецтву.

Французький письменник, і філософ Д. Дідро (1713-1784) підтримав ідею англійських просвітителів і перетворив її в програму виховання громадян. Він, як і інші, підкреслював провідну роль розуму у висуванні моральних суджень і регуляції поведінки особистості, що прагне до гармонії особистого та соціального інтересів, совісті, самоповаги та громадської думки. На думку Д. Дідро, велике значення має те мистецтво, яке пропагує моральність простих людей, і саме таке мистецтво є виявом гуманістичних інтересів і ідеалів [8, с. 42].

Суспільний ідеал для французького філософа Ж-Ж. Руссо (1712-1778) був й естетичним ідеалом, бо категорії «свобода», «рівність», «братерство» вважалися ним не тільки політичними й моральними цінностями, але й цінностями естетичними.

Значну увагу інтерпретації ідеалу приділяли представники німецької класичної філософії, І. Кант (1724-1804) і Г. Гегель (1770-1831). За І. Кантом, ідеал є уявленням про одиничну сутність, що є адекватною певній ідеї [9, с. 161]. Ідеальною вважається людина, що має за мету існування сама в собі, тобто визначає її завдяки розуму. Ідеал містить єдність морально-доброго і розумного, він має нормативний характер та є взірцем для наслідування. «Ідея визначає правила, а ідеал слугує першоосновою для всебічного наслідування його; у нас нема іншого порадника для наших вчинків, окрім цієї божественної людини в нас, з якою ми порівнюємо, таким чином оцінюючи себе, і вдосконалюємось, ніколи, однак, не будучи в змозі перебувати на одному рівні з нею» [9, с. 133].

Окрім того, з точки зору Канта, ідеал існує не лише у вигляді системи суджень, а й у формі уявлення про конкретну досконалу людину з усією її неповторністю. «Хоч і не можна припускати об'єктивну реальність (існування) цих ідеалів, проте не можна з огляду на це вважати їх химерними: вони дають необхідне для розуму, який відчуває потребу в розумінні своєрідного досконалого уявлення, щоб оцінювати і вимірювати відповідно до цього розуміння ступінь і недоліки недосконалого», – зазначав Кант [9, с. 212].

На думку професора М. Лейзера, значення морально-естетичного вчення І. Канта полягає в його поясненні зв'язку естетичного й морального, чуттєвого й понятійного, у залученні до естетичних почуттів моральних критеріїв [10, с. 15-16].

Г. Гегель розглядав ідеал у співвідношенні з поняттям прекрасного, точніше прекрасного як ідеї. Для нього ідеал – це ідея, досягнута як дійсність, що отримала відповідну своєму поняттю форму [4, с. 28]. Г. Гегель також наголошував, що краса й істина по суті теж саме, тому що прекрасне має бути істинним у самому собі. «Ідеал являє собою відібрану з маси одиниць і випадковостей дійсність, оскільки внутрішнє начало виявляється у цьому зовнішньому існуванні як жива індивідуальність» [4, с. 30]. З іншого боку, ідеал у Гегеля – це вираження позитивного відношення до дійсності, що втілюється у конкретно-історичному змісті, вбираючи в себе вищі громадянські, політичні, моральні інтереси суспільства. Гегель підсумовував: «Ідея як дійсність, що набула відповідної до свого поняття форми, є ідеалом» [4, с. 122]. Як зазначає О. Буров, у Гегеля в ідеал «перетворюється лише ідея краси як стан розвитку абсолютної ідеї». Таким чином, гегелівське поняття ідеалу обмежене естетичним ідеалом, а точніше – мистецтвом як виразом ідеалу». За Гегелем, «лише істинно конкретна ідея породжує істинний образ, і ця їх відповідальність один одному є ідеалом» [4, с. 31]. В естетиці Г. Гегеля поняття «ідеал» стає центральною естетичною категорією, за допомогою якої він визначає природу і зміст мистецтва як духовну діяльність людини.

Провідні громадські діячі XIX ст. В. Белінський (1811-1848), А. Герцен (1812-1870), М. Чернишевський (1825-1889), М. Добролюбов (1836-1861) оспівували образ прогресивного громадянина, який діє на основі взаємодії пізнавально-розумової, оцінювально-емоційної, регулятивно-вольової функцій, що слугують його моральному розвитку в боротьбі за реалізацію свого суспільного покликання. Керівними для цих видатних вчених були ідеали утопічного соціалізму. Вони постійно вказували на необхідність створення образів таких героїв, які були б прикладом для борців за народну справу. В. Белінський писав, що краса – рідна сестра істини й моралі і, якщо твір має безсумнівні художні вартості, то він, таким чином, і є моральним [16, с. 314-331].

Велике значення для морально-естетичного розвитку нашого народу та формування ідеалів мало хрещення України-Русі. Християнство дає людині взірець ідеального у вигляді десяти заповідей Старого Завіту. Християнська мораль створює для особистості можливість вибору процесу вдосконалення пізнання істини. Християнство навчає любові й повазі до інших людей, причому Біблія неодноразово підкреслює, що любов повинна бути дієвою. Ці християнські заповіді є актуальними для людини XXI століття. Саме вони допомагають людині знаходити радість у повсякденному житті, з вірою й надією вирішувати безліч проблем, стають ідеалами-орієнтирами в житті людини.

Провідні українські мислителі також розглядали проблему ідеалу людини. Розвиток філософської думки в Україні щодо сутності моральності та ідеалів людини зокрема, пов'язаний із особливостями становлення українського народу в єдності з розвитком культури Київської Русі, впливом ідей представників української культури. Свого часу такі видатні українські діячі науки, як Л. Баранович, Л. Зизаній, Ф. Прокопович, М. Смотрицький відстоювали гуманістичні погляди на виховання ідеалів, формування моральних та духовних якостей. У контексті пам'яток Київської Русі набувають ваги поняття «честь» і «слава» як найвищі ціннісні характеристики людини. В той час формується уявлення про святість як втілений моральний ідеал поведінки, особливу життєву позицію, що розуміється як жертвовність. Збірний образ морального ідеалу того часу це мудрість, милосердя, смиренномудріє. Діячі Києво-Могилянської академії у своїй філософії розкривали велич і гідність людини. Професори академії пропагували ідею патріотизму, гордості за свій народ.

Яскравим представником українського філософського вчення є філософ, просвітитель, поет, педагог Г. Сковорода (1722-1794), який виступав хранителем традицій духовності України. Він застосував новий метод у вихованні, який полягав в індивідуальному підході до своїх учнів з метою виявлення їхніх вроджених здібностей. Уся філософія Г. Сковороди

перейнята любов'ю до людей, до всього живого. Він закликав цінувати людину не за її матеріальні багатства, чин, посаду, зовнішній вигляд, а за її внутрішню красу, за її розум і моральні якості: «Серце і нрави людські, хто він такий, свідчити повинні, а не зовнішні якості. Дерево від плодів пізнається» [15, с. 23]. Г. Сковорода наголошував, що шлях до життєвого ідеалу – це робота і розуму, і почуттів. Видатний вчений у своєму виховному ідеалі велику роль відводив естетиці, яка, безумовно, благотворно впливає на пом'якшення душі людини. Філософ наголошував на ідеалі «істинної людини» – мислячої, чуйної, освіченої, зі світлим розумом, гарячими почуттями, підготовленої до праці для власного щастя та блага народу [15, с. 15]. Саме моральне вдосконалення людини Г. Сковорода вважав за шлях до щастя, що свідчить про етико-гуманістичний характер його філософії.

Ідеї українських та російських філософів М. Бердяєва (1874-1948), В. Соловйова (1853-1900), І. Ільїна (1883-1954), П. Юркевича (1826-1874), К. Ушинського (1823-1870), Т. Шевченка (1814-1861), П. Куліша (1819-1897), М. Костомарова (1817-1885) та ін. теж послужили для методологічного обґрунтування проблеми виховання ідеалів.

Для М. Бердяєва єдність морального та естетичного ідеалів полягає у збалансованості в людині духовного й матеріального, співзвучності внутрішнього світу й способу життя людини зі світом Божественного. М. Бердяєв наголошував: «Людина повинна залишатися громадянином двох світів – світу Вищого, що вона його в собі відображає, і світу земного, в який вона занурюється» [2, с. 322]. На думку Соловйова, сенс життя людини полягає у творінні добра. У соціальному житті ідеали не повинні підмінятися ідолами, спільне благо повинно мати пріоритет порівняно з індивідуальним або груповими інтересами. І. Ільїн наполягав на поєднанні людського життя з ідеалами і вважав, що духовна людина володіє волею до самотворення, здатністю, безперервно керувати своїм розвитком, формувати власний духовний характер. Із поглядів І. Ільїна видно, що вольові якості людини допомагають їй у формуванні духовного ідеалу.

У працях відомих українських вчених були висвітлені питання єдності морального та естетичного ідеалів. Розвиток тонкого естетичного смаку, естетичного ідеалу, моральності та логічного мислення – головне завдання педагогіки на думку П. Юркевича [14, с. 43]. Як наголошував П. Юркевич, «головну роль у вихованні ідеалів відіграють почуття, у тому числі моральні», адже «ідеї, уявлення, пропущені через почуття, стають ідеалами» [14, с. 44].

Видатний учений К. Ушинський пов'язував ідеал із моральною гідністю в людині. Він наголошував, що кожен народ має свій особливий ідеал і вимагає від свого виховання відображення цього ідеалу в окремих особистостях. «Ідеал цей у кожного народу відповідає його характеру», - зазначав К. Ушинський [19, с. 35].

Для розвитку теорії і практики виховання морально-естетичних ідеалів серйозне місце мали погляди А. Макаренка (1888-1939). Видатний педагог виявляв взаємозв'язок морального й естетичного ідеалу. Будь яке моральне завдання ставилося ним як естетичне. А. Макаренко вимагав краси поведінки, побуту, натхненної праці [12, с. 64]. Традиції виховання, які були започатковані А. Макаренком, мають яскраво виражену естетичну спрямованість. Спілкування з мистецтвом давало поштовх для зміни світоглядних настанов, формування краси поведінки і формуванню морально-естетичних ідеалів.

У педагогічних поглядах В. Сухомлинського виховання естетичних та моральних ідеалів посідає особливе місце. В. Сухомлинський (1918-1970) теж нерозривно пов'язував естетичне виховання з моральним. Він підкреслював, що краса – могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості. Важливе завдання естетичного виховання на його думку, полягає в тому, щоб навчити бачити в красі навколишнього світу (природі, мистецтві, людських взаєминах) духовне благородство, доброту, щирість і на основі цього стверджувати прекрасне в собі [17, с. 352]. Ідеалом виховання вчений вважав виховання справжньої людини, високодуховної, з витонченим внутрішнім духовним світом..

У середині ХХ ст. Л. Божович, Л. Дукат, М. Загоренко, С. Іконникова, Ю. Петров, З. Сафонова, О. Полуєктова та інші вчені прагнули глибше осягнути сутність ідеалу, розкрити його психологічну природу, вікові особливості виховання морально-естетичних

ідеалів, що розглядалися ними як мета, як засіб самовдосконалення особистості, як основа у формуванні її життєвих планів. Наприклад, Л. Божович стверджує, що ідеал створює постійну та інтенсивну систему моральних і естетичних прагнень людини. Коли ідеал стає усвідомленим, він виступає в якості того еталону, за яким людина прагне свідомо формувати саму себе, оцінювати свої та чужі вчинки [3, с. 125]

Щодо сучасного розуміння ідеалів у гуманітарних науках, виокремлюються роботи Л. Буєвої, А. Гусейнова, Г. Гумницького, О. Дробницького, М. Каган, С. Кримського, Д. Лихачова, С. Пролеєва, С. Анісімова, Р. Апресяна, В. Біблера, О. Левицької, А. Титаренко тощо. Л. Буєва розглядає ідеали людини в системі її ціннісних орієнтацій. На основі ідеалів, на думку вченої, саме і складається суцільна система цілепокладання та мотивації людської діяльності. За словами Л. Буєвої, духовний ідеал як ціннісна орієнтація забезпечує прагнення людини до розвитку, самовдосконалення, траєкторію розвитку та весь життєвий шлях людини [1, с.29].

А. Гусейнов пов'язує ідеали з певними ціннісними установками, нормами та мотивами поведінки, розглядає їх як форми міжлюдського спілкування та водночас дає їхнє обґрунтування. Г. Гумницький співвідносить ідеали з інтересами суспільства, його окремих членів. На його думку, ідеали функціонують як знаряддя суспільства для впливу на поведінку особливості, звертаючись до її совісті, чуття моральної відповідальності [5, с. 245].

За О. Дробницьким, ідеали опосередковують уявлення людини про щастя, сенс життя, обов'язок, честь, справедливість. Суспільні ідеали асоціюються з узагальненими законами моральної поведінки, що об'єднують безліч різних за змістом вчинків у єдиний образ життя та лінію поведінки [6, с. 76].

Для обґрунтування вагомості виховання морально-естетичних ідеалів особливий інтерес викликають ідеї так званої «нової етики» - А. Швейцера (етика благоговіння перед життям), К. Цюлковського (космічна етика) та В. Вернадського (особистісна етика епохи ноосфери). Етика А. Швейцера закликає до відповідального відношення до всього живого. В. Вернадський у межах теорії ноосфери особливу увагу приділяв розвитку енергії людської культури, надбанню особистістю свободи. Моральні ідеали В. Вернадський розглядав як установки особистісної етики, що передбачала усвідомлену відповідальність кожної людини за долю планети.

Авторами колективної монографії «Естетична культура» (М. Киященко, І Коніков, В. Самохвалова та ін.) зроблено аналіз феномену естетичної культури особистості [20, с. 36] Вони дійшли висновку, що в сучасних умовах система освіти повинна базуватися на естетичних засадах, які забезпечать можливість духовно-морального відродження суспільства, громадського виховання, естетичного очищення підростаючих поколінь, прагнення до створення краси у повсякденному житті, краси вчинків.

На сучасному етапі у педагогічному та психологічному дискурсі окрема увага приділяється морально-естетичному вихованню, яке включає в свій зміст виховання морально-естетичних ідеалів. Особливий інтерес представляють дослідження представників наукової школи Г. Шевченко: Х. Джабера (естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період), Н. Карпунової (морально-естетичне виховання), М. Кір'ян (формування естетичних почуттів комплексом мистецтв у процесі навчальної роботи), Н. Могилевської (формування естетичного відношення до людини), А. Ушакова (формування культури вчинку)

В контексті нашого дослідження значний інтерес представляє дисертаційне дослідження М.В. Нечепоренко «Формування естетичної культури студентів класичних університетів» (2005). У якому авторка розкрила теоретичні основи сутності естетичного відношення до людини, схарактеризувала такі його компоненти як естетичний інтерес, естетичне сприйняття і естетичне почуття, які складовими естетичного ідеалу і особливо яскраво проявляються в мистецтві [13].

А. Ушаков в дисертаційному дослідженні «Виховання культури вчинку у студентської молоді у поза аудиторній роботі вищого навчального закладу (2007) розкрив сутність

культури вчинку як естетико-моральну цінність і досконалість творчого діяння, яка визначається мотивами, намірами особистості. Автор зауважив, що культура вчинку відбиває закріплені в досвіді людства образи краси моральної дії, яка викликає і спонукає людину до наслідування [18].

Висновки. Проведений історичний аналіз свідчить про вагомість, глибину та багатогранність поняття морально-естетичного ідеалу, а також про необхідність подальшого вивчення дослідниками процесу виховання морально-естетичних ідеалів.

Джерела та література

1. Азархин А. Мироззрение и эстетическое развитие личности / А. Азархин ; АН УССР. Ин-т философии ; отв. ред. В. Михалев. – К. : Наук. думка, 1990. – 192 с.
2. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества. / Н.А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 607 с.
3. Божович Л.И. Проблемы формирования личности /Л.И. Божович. – М. : Изд-во Институт практической психологии, Воронеж: НПО МОДЭК, 1997. – 241 с.
4. Гегель Г. Философия духа. / Г. Гегель // Школа и духовность. – 2000. – № 3. С. 27-35.
5. Губин В.Д. Основы философии: учеб. пособие / В.Д. Губин. М.: Форум: Инфра-М, 2007. – 288 с.
6. Естетика: нав. посіб. / М.П. Клесніков, О.В. Колеснікова, В.О. Лозовой та ін.; За ред. В.О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 208 с.
7. Етика : Навч. посіб. / В.О. Лозовой, М.І. Панов, О.А. Стасевська та ін. ; За ред. проф. В.О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.
8. Елкінз Д. Духовність – саме її бракує для психічного здоров'я / Д.Елкінз // Психологія і духовність : (Святоглядні аспекти гуманістично зорієнтованих напрямів у сучасній західній психології) / Упорядн. : Г. Балл, Р. Трач. – К. : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2005. – С. 120-127.
9. Кант И. Собрание сочинений: в 6 т. / И. Кант. – М.: Мысль, 1964. – Т. 3. – 249 с.
10. Киященко Н.И., Лейзеров Н.Л. Эстетическое сознание и процесс его формирования / Н.И. Киященко, Н.Л. Лейзеров. – М. : Искусство, 1981. – 255 с.
11. Краткая философская энциклопедия. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Энциклопедия», 1994. – 576 с.
12. Макаренко .А.Твори : [навч. посіб. – 4-ге вид., стереот.] / А. Макаренко. – К. : Вища шк., 2005. – 487 с.
13. Нечепоренко М.В. Формування естетичної культури студентів класичних університетів : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»/ М. В. Нечепоренко. – Х., 2005. – 23 с.
14. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Підручник / Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. – К.: Каравела, 2008. – 352 с.
15. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. — К.: Наукова думка, 1973. — Т. 1. — 532 с.; — Т. 2. — 576 с.
16. Столяренко Л.Д. Основы психологии. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 736 с.
17. Сухомлинський, Василь Олександрович. Вибрані твори : в 5 т. Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості; Духовний світ школяра; Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський ; [редкол. : Дзверін О. Г. (голова), Грищенко М. М., Заволока С. П., Сухомлинська Г. І. [та ін.]]. - Київ : Радянська школа, 1976. - 654 с.
18. Ушаков А.С. Виховання культури вчинку у студентської молоді у позааудиторній роботі вищого навчального закладу : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – теорія та методика виховання / А.С. Ушаков. – Луганськ, 2007. – 20 с.
19. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. – Т.1 /К.Д.Ушинський. – К.,1983. – 488 с.
20. Яшкина И.И. Формирование духовных потребностей и развитие эстетической культуры студентов (на материалах средних специальных учебных заведений): дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / И.И. Яшкина. – М., 2001. – 163 с.

References

1. Azarxy`n A. My`rovozzreny`e y` estety`cheskoe razvy`ty`e ly`chnosty` / A. Azarxy`n ; AN USSR. Y`n-t fy`losofy`y` ; otv. Red. V. My`xalev. – K. : Nauk. Dumka, 1990. – 192 s.
2. Berdyayev N.A. Fy`losofy`ya svobody. Smysl tvorchestva. / N.A. Berdyayev. – M. : Pravda, 1989. – 607 s.
3. Bozhovy`ch L.Y`. Problemy formy`rovany`ya ly`chnosty` /L.Y`. Bozhovy`ch. – M. : Y`zd-vo Y`nstyt`ut prakty`cheskoj psy`xology`y` , Voronezh: NPO MODЭК, 1997. – 241 s.
4. Gegel` G. Fy`losofy`ya duxa. / G. Gegel` // Shkola y` duxovnost` . – 2000. – № 3. S. 27-35.
5. Guby`n V.D. Osnovy fy`losofy`y` : ucheb. Posoby`e / V.D. Guby`n. M.: Forum: Y`nfra-M, 2007. – 288 s.
6. Estety`ka: nav. Posib. / M.P. Klesnikov, O.V. Kolesnikova, V.O. Lozovoj ta in.; Za red.. V.O. Lozovogo. – K. : Yurinkom Inter, 2003. – 208 s.
7. Ety`ka : Navch. Posib. / V.O. Lozovoj, M.I. Panov, O.A. Stasevs`ka ta in. ; Za red. Prof. V.O. Lozovogo. – K. : Yurinkom Inter, 2002. – 224 s.
8. Elkinz D. Duxovnist` – same yiyi brakuye dlya psy`xichnogo zdorov`ya / D.Elkinz // Psy`xologiya I duxovnist` : (Svyatoglyadni aspekty` gumanisty`chno zoriyentovany`x napryamiv u suchasnij zahidnij psy`xologiyi) / Uporyadn. : G. Ball, R. Trach. – K. : Univ. Vy`d-vo PUL`SARY`, 2005. – S. 120-127.
9. Kant Y`. Sobrany`e sochy`neny`j: v 6 t. / Y`. Kant. – M.: Mysl` , 1964. – Т. 3. – 249 s.

10. Ky`yashhenko N.Y., Lejzerov N.L. Эстетическое сознание и процесс его формирования / N.Y. Ky`yashhenko, N.L. Lejzerov. – М. : Y`skusstvo, 1981. – 255 s.
11. Kratkaya fy`losofskaya entsy`klopedy`ya. – М.: Y`zdatel`skaya gruppa «Progress» – «Энциклопедия», 1994. – 576 s.
12. Makarenko .A.Tvory` : [navch. Posib. – 4-te vy`d., stereot.] / A. Makarenko. – К. : Vy`shha shk., 2005. – 487 s.
13. Necheporenko M.V. Formuvannya estety`chnoyi kul`tury` studentiv klasy`chny`x universy`tetiv : avtoref. Dy`s. na zdobuttya kand. Ped. Nauk: 13.00.04 «Teoriya ta metody`ka profesijnoyi osvity`»/ M. V. Necheporenko. – X., 2005. – 23 s.
14. Podolyak L.G. Psy`xologiya vy`shhoji shkoly` : Pidruchny`k / Podolyak L.G., Yurchenko V.I. – К.: Karavela, 2008. – 352 s.
15. Skovoroda G. Povne zibrannya tvoriv: U 2-x t. — К.: Naukova dumka, 1973. — Т. 1. — 532 s.; — Т. 2. — 576 s.
16. Stolyarenko L.D. Основы psy`xology`y`. – Rostov-na-Donu : Feny`ks, 1997. – 736 s.
17. Suxomly`ns`ky`j, Vasy`l` Oleksandrovy`ch. Vy`brani tvory` : v 5 t. Т. 1. Problemy` vy`xovannya vsebichno rozvy`nenoyi osoby`stosti; Duxovny`j svit shkolyara; Metody`ka vy`xovannya kolekty`vu / V. O. Suxomly`ns`ky`j ; [redkol. : Dzeverin O. G. (golova), Gry`shhenko M. M., Zavoloka S. P., Suxomly`ns`ka G. I. [ta in.]]. – Ky`yiv : Radyans`ka shkola, 1976. – 654 s.
18. Ushakov A.S. Vy`xovannya kul`tury` vchy`nku u students`koyi molodi u pozaaudy`tornij _y_sl_`bся`shhogo navchal`nogo zakladu : avtoref. Na zdobuttya nauk. Stupenya kand. Ped. Nauk : specz. 13.00.07 – teoriya ta metody`ka vy`xovannya / A.C. Ushakov. – Lugans`k, 2007. – 20 s.
19. Ushy`ns`ky`j K.D. Vy`brani pedagogichni tvory` : V 2 t. – Т.1 /K.D.Ushy`ns`ky`j. – К.,1983. – 488 s.
20. Yashky`na Y`.Y`. Formy`rovany`e duxovny`x potrebnostej y` razvy`ty`e estety`cheskoj kul`tury` studentov (na matery`alax sredny`x specy`al`ny`x uchebny`x zavedeny`j): dy`s... kand. Ped. Nauk: 13.00.01 / Y`.Y`. Yashky`na. – М., 2001. – 163 s.

Потанчук Татьяна Владимировна. АНАЛИЗ НРАВСТВЕННОГО И ЭСТЕТИЧЕСКОГО ИДЕАЛОВ В НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ. В статье отмечается, что проблемы воспитания нравственно-эстетического идеала студенческой молодежи приобретают сегодня особую актуальность именно потому, что в условиях господства политических изменений и рыночных отношений значительно изменились нравственные и эстетические идеалы человека в обществе.

Главным условием становления личности является ориентация на духовные ценности, фундаментальными среди которых являются Истина, Добро и Красота. Именно их гармоничное триединство, взаимодополнение должны быть приоритетными в выборе человеческого пути, образцом, идеальным образцом мысли, действия, поведения и поступков современной студенческой молодежи. Морально-эстетические идеалы определяют направленность личности, ее мироотношения, мировоззренческие позиции, ценностно-смысловую сферу, поведение и поступки.

Ключевые слова: морально-эстетический идеал, духовность, мораль, счастье, смысл жизни, долг, честь, справедливость.

Potapchuk Tatyana Vladimirovna. THE ANALYSIS OF MORAL AND AESTHETIC IDEALS IN RESEARCH. The problem of education of moral-aesthetic ideal of the student youth acquire a special urgency today precisely because in the conditions of domination of the political changes and market relations has considerably changed the moral and aesthetic ideals of the individual in society. Among the negative phenomena of a global scale should _y_ called the disbelief in morality and neglect of it, distortion of the concept of aesthetic, General commercialization of art, the substitution of a sensual pragmatism.

The main condition for the formation of the personality is to focus on spiritual values, fundamental among which are those of Truth, Goodness and Beauty. It is their harmonious Trinity, vzaimopomoschi should _y_ the priority in choosing the human path, a model, a perfect example of thoughts, actions, behaviors, and actions of modern students. Moral and aesthetic ideals to determine the orientation of the personality, its mirootnosheniya, worldviews, value-semantic sphere, behavior and actions.

At all times the development of mankind the ideal of thought without the harmony of the external and inner human beauty. Moral and aesthetic harmonizes the highest signs of human spirituality, which embodies the beauty of the human spirit, the beauty of the moral actions and the greatness of the aspiration to live according to the laws of beauty. Effective means of educating the moral-aesthetic ideals of students is an art that multifunctionality contributes to the revival of emotional-sensual sphere, reveals the immensity of the aesthetic world, which is permeated with light, love, compassion, understanding, sincerity, joy (V. Martynov), that is, high morals and spirituality.

Key words: moral-aesthetic ideal, spirituality, morality, happiness, meaning of life, duty, honor, justice.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2017 р.